

VADÁSZAT.

Kormeghatározás: — A szarvas.

Írta: **Szederjei Akos.**
(2., befejező közlemény.)

Az élő szarvas korának a meghatározása.

Az élő szarvas korának a meghatározása nehéz és sok tapasztalatot igénylő vadásztudomány. Nagy segítségünkre van, ha elméletben is tudjuk, melyek azok a tulajdonságok, amelyeket meg kell figyelni. A továbbiakban felsorolt tizennégy pont csak irányelv. Nem lehet ezekből csak egyet kikapni, hanem az összes felsorolt tulajdonságot figyelembe véve, próbáljuk meghatározni a kort.

A térítékre hozott állat biztos kormeghatározásával jól ellenőrizhetjük munkánkat. Ezért nagyon ajánlom, hogy mielőtt szól a puska, próbáljuk meghatározni a kort és a lelőtt darab pontos meghatározásával kijavíthatjuk az előző becslés eredményét. Ez a legbiztosabb és leggyorsabb tanulási módszer. Ha valahol, úgy itt nagyon is áll a régi szabály: „Gyakorlat teszi a mestert.“

A jellemző tulajdonságok a következők:

1. *Viselkedés.* A fiatal szarvas játékos, mozgékony, bizalmas. A mozgásában nincs még erő, amíg borjú, sokszor esetlen, ügyetlen, szögletes. Veszedelem idején nem ugrik meg azonnal. Előbb dobbant, riaszt, megnézi a zavaróját.

A középkorú szarvas már bizalmatlanabb. Mozgásában biztonság, erő, magabizás látszik. Legelés közben is gyanakvó. Fel-fel kapja a fejét, körülfigyel, beleszimatol a levegőbe. A legcsekélyebb vészjelre ugrik is a biztonságot nyújtó sűrűbe. Csapatban mindig a vezértehenet figyeli és annak a legkisebb mozdulataira a veszedelem irányába néz, vagy biztos ugrásokkal követi a takarásba.

Az öreg tehenek a vezértehenek. Ők nemcsak saját magukra, hanem a csapatok biztonságára is ügyelnek. Minden mozdulatuk vigyázó, figyelő. A megtestesült bizalmatlanság, gyanakvás mindegyik. Kötelességét sohasem felejt el. A legkisebb szokatlan zajra vagy szagra megmerevedik, két nagy lapátfülét állóra mészti, tágra nyitott orrlyukakkal szívja be a levegőt. (Ismert és nem kívánt kép ez minden cserkésző vadász előtt!) Ugrása biztos, acélos.

Az öreg „remete bikák“ mogorvák, maguknak élők, még saját fajtájukat is utálják és kerülik. (Kivétel a bőgési idő, amikor a mogorva öreg nagyurak is ott járnak a szép nem környékén és

gorombán tartják őket kordában a bögés végéig.) Ezek az öreg bikák csak az elhagyott részekben érzik magukat biztonságban, de ezeket is elhagyják a legkisebb zavarásra. Erejük tudatában gondolkozás nélkül nekimennek a többi bikának és különösen bögés idején elviselhetetlenül kötekedők.

Az öregebb szarvasok az utolsóak az esti élelemszerzésben és elsőnek hagyják ott hajnalban a krumpliföldeket és legelőket.

A nagyon öreg állatok ismét bizalmasabbak, már nem nagyon törődnek a veszedelemmel sem. Mozdulataik bizonytalanok, erőtlenek.

A szarvas viselkedése a körülményektől is függ. Ugyanazon korú vad a jobban zavart területen neszesebb, mozgékonyabb, mint a csendes zavartalan részeken. Ahol pl. kocsival cserkésznek, ott ugyanaz a szarvas, amelyik az idény elején az út mellől bámulta az elhaladó szekereket, egy hét múlva, amikor megismeri, hogy milyen veszedelmes a kocsi közelsége, lőtávolon kívül megugrik.

2. *Csapatvezetés.* A szarvascsapatok vezetője, ha bikák és tehének vannak együtt, valamelyik öreg vezértehén. Némelyik időszakban (pl. télen), amikor a bikák külön járnak, a bikacsapat vezetője többnyire az egyik 3—4 éves állat. Az öreg bika csak veszély esetén veszi át a vezetést. A tehéncsapatok vezetője öreg vezértehén.

3. *Ellési idő:* május, június. Az öregebb tehén későbbben ellik.

4. *A test erőssége és a test alakja.* Nyáron és ősszel még a test erőssége is irányadó. Ekkor még megkülönböztethetjük a borjút, ünöt és a tehenet. Ez a különbség később eltűnik.

A test alakja jellemző a korra. A fiatalok kb. a 3. évig vékonyak. A fej nagy és szögletes. A nyak sovány, vékony, hosszú. A bika sörénye még nem fejlődött ki, így a nyak vékonynak látszik. A test szögletes.

A középkorúaknál a fejlődés csúcsáig (a 12. évig), jellemző a gömbölyded, rugalmas test. A kifejlett bika erős, bozontos sörénye nagyon vastag nyakat mutat. Az általános benyomás az hogy a szarvas tömzsi, vastag. A kifejlesztett izmos test is rövidnek látszik. Az állat a fejét büszkén magasán hordja.

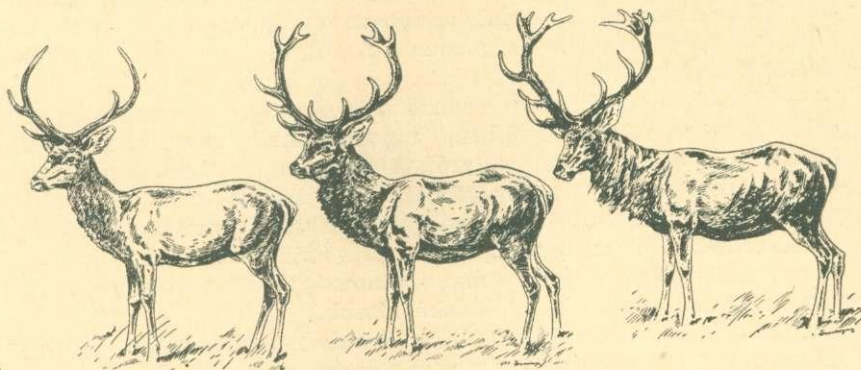
Az öreg szarvas teste szikár, száraz, sovány. A bőr, különösen a nyakon, szinte lóg rajta. A bika sörénye csapzott. Egyes szálak hosszúra nőttek és csomósan állanak. A törzs mélyen lelóg. A fejét leereszti. Agancsát is lelógva tarja, mintha ennek a súlyát is neheze érne hordania. A benyomás általában az, mint az öreg lovaknál.

5. *A súly* nincs erősebb összefüggésben a korrallal. Természetesen a fiatal, fejletlen és a lesoványodott öreg állat jóval könnyebb, mint az ereje teljében lévő. A súly általában vidékenként változik. Nagyon sok függ a környezettől és az élelemszerzési

lehetőségektől. Helyenkint a kifejlett bika alig 150 kg, más vidéken viszont két-három mázsás.

A súly és a kor közötti összefüggést a lelőtt darabok segítségével mindenki kikísérletezheti magának. Ha nincs is sok törvényszerűség, az adatgyűjtés megéri a fáradságot, mert a lelőtt darab kormeghatározása után könnyebben becsülhetjük az élő állatot.

6. Az *agancs* általános képe is támpontot nyújt a kormeghatározáshoz. Fejlődését a különböző korban már leírtam, az elejtett szarvas kormeghatározásánál. Általában az agancs a tizenkettedik életévig erősödik és évente újabb ágat vagy ágakat fejleszt. Az ágfejlesztésben azonban nincs törvényszerűség. Az agancs fejlődésére hatással van az időjárás, élelemszerzési lehetőségek stb. Rendkívüli hideg és hosszú tél után a fejlődés megszokott meneté-

ben visszaesés áll be, azért jó, ha évente begyűjtjük az elhullatott szarvakat és így határozzuk meg a fejlődést.

Az agancs évente ismétlődő fejlődéséből, takarításából és lehullásából is következtethetünk a korra.

Az öregebb állat előbb lehullatja az agancsát (néha már februárban), mint a fiatal, (a fiatalok májusban vagy még később, néha júniusban).

Az agancstakarítás ideje július vége, augusztus, a fiataloknál ritkán szeptemberig is kitolódhatik.

Az agancs fejlődése a lehullás idejétől függ. A fejlődés már a lehullás utáni második nap megindul. Általánosságban a bögésre (szeptemberre) már teljesen kifejlődött és tiszta. Az öregebb itt is megelőzi a fiatal bikákat.

7. A *rózsa*. Az első agancsnek nagyon gyenge gyöngyképződése van, amely a rózsatő fölött körülöleli az agancsot. (Ezek lefutott gyöngyök.) A rózsa hiánya, *Raesfeld* szerint, nem jellemző az első agancsra, mert megesis, hogy az idősebb állatokon is hiány-

zik, ami át is öröklődhetik. Van agancs, amelynek egyik szárán van csak rózsza. Véleményem szerint ezek a rózsánélküli idősebb bikák csak kivételek. (Mindenesetre ki kell őket lőni, mert ez a rossz tulajdonság átöröklődik.)

8. *A rózsató.* Az agancs lehullásakor a rózsató egy kis darabja is lehullik. Ez az oka annak, hogy a rózsató évről-évre vesztit tömegéből és mindig alacsonyabb lesz, annyira, hogy a nagyon öreg bikáknak alig van valami rózsatóvük. (Pl. a tízéves bikák rózsatómagassága csak 2—3 cm.) Ahogy öregszik a bika, úgy vastagodik a rózsató. A fiatal bikáé alig hüvelykujj vastagságú, míg az öreg bikáé három-négy hüvelykujjni.

9. *A vedlés ideje* tavasszal összefügg az agancslevetés idejével. Az őszi vedlés bögés után indul meg. A vedlést befolyásolja az időjárás. Ha gyorsan tavaszodik, vagy a szokottnál hamarabb köszönt be a tél, a vedlés is előbb indul meg. A magas hegységben ősszel hamarabb és tavasszal későbbben vedlik a szarvas, mint az Alföldön vagy az előhegységekben. A túlságosan későn vedlők többnyire beteg állatok.

10. *A nyomról,* amelynek a nagysága a test fejlettségével, erősségével van összefüggésben, ugyanazt kell tudnunk, mint az ötödik pont alatt tárgyalt súlyról. A fiatal állat nyoma természetesen kisebb, mint az öregebbeké, de általában a nyom erőssége vidékenként változik. A kárpáti szarvas nyoma (a súlya is!) jóval erősebb, mint a visegrádi vagy gödöllői szarvasé. Ugyanilyen különbség van a keletporoszországi és a berlin-vidéki szarvasok között is. (Az utóbbiaké kisebb.)

Legjobb vidékenként a lelőtt darabok nyomai után megállapítani a szabályosságot és ezután a nyomokból is következtethetünk bizonyos határig (a teljes kifejlődésig) a korra.

11. *A szürke fej és a fehér szőrök.* Az idősebb állatok szőrzetében mind több és több hosszú fehéres-szürke vagy fehér szőr kerül. Különösen feltűnő ez a szürkülés a homlokon és általában a fejen.

12. *A bögés.* Bögéskor kis gyakorlattal meghatározhatjuk a bögő bika korát. Nagy szakvita volt és néha még most is hallani, hogy következtethetünk-e a hang mélységéből a bögő bika korára, vagy sem. A legnagyobb szaktekintélyek közül is sokan (*Bieger, Hübner* stb.) állítják, hogy a fiatal bika hangja vékonyabb és az öregeké mélyebb. Mások (*Heck, Kramer* stb.), ugyancsak ismert és nagy tapasztalati tudású szaktekintélyek, tagadják ezt és sok példát hoznak fel az ellenkezőjére. Véleményem szerint mindkét tábornak igaza van, csak az időpontban tévednek. A bögés kezdetekor, amikor a bikák még nem rekedtek, a hangból következtethetünk a korra. A fiatalabb bikák hangja nem olyan mély, „ki-játszott“, mint a sok bögést megért öreg uraké. (A kamaszok idé-

len, recsegő bőgéséről nem is beszélek!) Kivétel itt is van. Mint az embereknél, a szarvasok közt is akadnak különböző hangú egyedek. A bőgés vége felé, amikor a bikák az állandó bőgéstől, megerőltetéstől berekednek, már nem irányadó a hang mélysége vagy magassága. (Pl. az 1940. évi bőgés végén egy rosszul felrakott, fejletlen bika olyan rekedten bőgött, hogy hangjából mindannyian öreg darabra következtettünk.)

A bőgés hangjának a mélységénél sokkal jellemzőbb a korra *a bőgés módja*. Az öreg bika ritkán, halkán és röviden bőg. (Hacsak nem nagyon dühös, mert ilyenkor szinte önkívületben szünet nélkül morog és hörög.) A fiatal bika, különösen, ha egyedül jár, gyakran és hosszan bőg. Általában az öregebb állatok szófukarabbak, mint a fiatalok.

A bikák viselkedése a bőgés alatt annyira jellemző, hogy azt részletesen leírom. Az egyéves bikaborjút még egyáltalán nem érdekli a dolog. Anyjához húzódva lesi a neki érthetetlenül zajos bikákat.

A 2 éves bika még a csapattal van, de ha nem is jut tehenhez, gyakran elverik onnan az idősebb, goromba bikák, úgyhogy a bőgés alatt ki van közösítve a tehenek közül. Bánatos, jár ide-oda, néha nyekereg is egyet-egyet.

A 3 éves bika már külön utakon jár. Érzí a természet hajtóerejét, hogy neki most kötelességei vannak. Még a bőgés elején nem tudja, hogy miért verte el őt a csapattól a goromba főbika, de azután ő is türelmetlen, civakodó lesz és nem tűr meg más bikát a közelében.

A 4 éves bika gyakran mint esélyes mellékbika szerepel. Néha rövidebb-hosszabb ideig tehenei is vannak.

Az 5 éves bika teljesen kifejlődött állat. Ösztönétől hajtva, erejének tudatában minden bikának nekimegy. A tehenekért a legerősebb főbikával is kikezd. Minden bőgésre válaszol. Ezeket és a négyéveseket a legkönnyebb behívni. De ezzel nem szabad visszaélni, hacsak nem kiselejtezésre ítélt bikáról van szó.

Az idősebb bikák aszerint fő- vagy mellékbikák, hogy mennyi a tehen és hogy milyen erőben vannak.

A fentiek a kárpáti viszonyokra jellemzők, ahol 1:2 az arány, a tehenek javára. Ahol több a tehen, ott kissé eltolódik a helyzet és a fiatal darabok előbb jutnak a tehenekhez.

13. *A bőgés ideje* szeptember és október. Az Alföldön már szeptember elején, a magashegységekben szeptember közepén és vége felé indul a bőgés. A fiatal bikák később bőgnek, mint az öregek.

14. *A riasztás hangja*. Általánosságban az öregek mélyebb hangon riasztanak, mint a fiatalok. Kivételek itt is előfordulhatnak.

A fenti pontokat a legismertebb szakírók műveiből, a német kísérleti állomások eredményeiből és saját tapasztalataimból állítottam össze. Vezérfonálnak szántam ezeket vadásztársaimnak, de az elmélethez nélkülözhetetlen a gyakorlat, ennek elsajátítása pedig csak idő kérdése. Minél jobban szeretjük a természetet, az erdőt és benne vadjainkat, annál többet figyeljük meg őket otthonukban és annál jobban megismerjük különböző tulajdonságaikat is. Az elméletet megadtam, a gyakorlat már a vadásztársaimon múlik!

Forrásmunkák: *Bieger, Raesfeld, Hübner, Kramer, Heck* munkái és a német kísérleti állomások tapasztalati adatai.

ÉRTESEÍTÉS.

Értesítjük t. Olvasóinkat, hogy külön kiadványként küldjük meg a következő hivatalos közleményeket:

1. A m. kir. földművelésügyi miniszter 114.000/IX. 1/1942. számú körrendelete a munkaadónak katonai szolgálatra bevonult gazdatiszttal, gazdasági cseléddel és gazdasági munkással, illetőleg eltartottakkal szemben fennálló kötelezettségei tárgyában.
2. A m. kir. iparügyi miniszter 33.500/1942. Ip. M. számú rendelete egyes faanyagok forgalmának szabályozása tárgyában.
3. A m. kir. közellátásügyi miniszter 80.100/1942. K. M. számú rendelete a tűzifa legmagasabb árának a megállapításáról szóló 108.900/1941. Á. K. számú rendelet újabb módosítása tárgyában.
4. A m. kir. minisztérium 3.370/1942. M. E. számú rendelete a gubacstermés összegyűjtése, valamint a tölgykéreg és lucfenyőkéreg kitermelése tárgyában.
5. A m. kir. közellátásügyi miniszter 65.643/1942. K. M. számú rendelete a hazai termelésű tölgy- és lucfenyő-cserzőkéreg, továbbá a cserzési célokra alkalmas gubacs ármegállapítása tárgyában.
6. A m. kir. földművelésügyi miniszter 113.464/1942. számú felhívása a facipő fokozott használata tárgyában.
7. A m. kir. földművelésügyi miniszter 888.947/1942. számú felhívása az Államerdészeti Tisztviselők Gyermekeinek Nevelését Segélyező Alapból az 1942/1943. tanévben kiosztható segélyek ügyében.
8. Az Államerdészeti Tisztviselők Gyermekeinek Nevelését Segélyező Alap zárószámadása az 1940/1941. évről.